

WORLD POLITICS

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

Print Issn: 2383-0123

Online Issn: 2538-4899

Ensuring the eternity of the principle of territorial integrity in opposition to separatism and the right to self-determination

Ahmad Etemad Corresponding Author, Assistant Professor, Department of Law, Payam Noor University, Tehran, Iran. E-mail: Ahmad.etemad1358@pnu.ac.ir

Jaber Qasemi Assistant Professor, Department of Law, Payam Noor University, Tehran, Iran. E-mail: Drjghasemi2022@pnu.ac.ir

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Territorial Integrity,
Separatism,
The Right to Self
Determination,
Constitutionalization.

Article history:

Received 2024-11-6
Received in revised form
2025-7-30
Accepted 2025-9-13
Published Online
2025-9-22

ABSTRACT

The purpose of this article is to examine the rights of the sea in the use of subsea resources and its legal challenges, and to answer the question of what are the challenges that have caused the failure to realize this right (use of subsea resources) in many countries? New issues have been raised in the law of the sea, and it is necessary for the law of the sea to keep pace with these developments. Among these developments is subsea resources. Because the law of the sea governs the relations between governments and international organizations. This research, using a descriptive and analytical method, reached the following results: the excessive use of seabed resources, the lack of attention to the proper use of marine resources, and negligence in protecting these resources have faced present and future generations with fundamental problems. Technological and environmental concerns, regulatory gaps, institutional restrictions, and equitable distribution of resources, etc. are some of the challenges to the failure to realize this right (use of subsea resources). The research method in this article is descriptive-analytical, and the data collection method is library...

Cite this Article: Etemad, A. And Ghasemi, J. (2025). Ensuring the Eternality of the Principle of Territorial Integrity in Opposition to Separatism and the Right to Self-determination. *World Politics*, 14(2), 279-304. doi: 10.22124/wp.2025.31838.3592

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2025.31838.3592

1. Introduction

A key legal mechanism for safeguarding the fundamental principle of territorial integrity is its constitutional entrenchment as a perpetual and unamendable norm. This principle, as part of the collective identity of the nation, confronts secessionist claims often framed within the discourse of the right to self-determination and democracy. The central question of this article is how the perpetuity of the principle of territorial integrity can be guaranteed against such claims. The hypothesis posits that while, from a legal perspective, the normative order of the constitution is the primary guarantor, the dominance of politics over law in practice poses significant challenges to this guarantee.

2. Theoretical Framework

The theoretical framework of this article rests on three main pillars:

- Constitutionalization: The core theory is the "constitutionalization" of fundamental principles like territorial integrity, rendering them an unalterable part of the constitutional identity.
- Theoretical Conflict on Secession: The article examines the clash between two major justifications for a right to secede: the "deontological" theory (e.g., Wellman), emphasizing the moral-political right of groups, and the "consequentialist" theory (e.g., Lafkowitz), focusing on the practical outcomes of secession.
- Clash of Rights: Another framework involves analyzing the conflict between the "right to self-determination" (as the basis for secessionist claims) and the "principle of territorial integrity." This section analyzes the "Liberal Nationalist" theory (which attributes the right to self-determination to ethnic/regional groups) and the theory of "Popular Sovereignty over Territory" (which attributes this right to the entire nation as a single political entity).

3. Methodology

The research method is descriptive-analytical. Data and information were gathered through a library study of authoritative sources in constitutional law, political science, scientific articles, and the review of rulings from constitutional courts of various countries. The analytical focus is on the procedures and case studies from nations that have faced the most serious challenges in this domain, particularly Ukraine (regarding Crimea) and Spain (regarding Catalonia).

4. Results & Discussion

The research findings indicate that a purely legal approach is insufficient by itself to guarantee territorial integrity in practice.

- Symbolic Role of Unamendable Principles: Declaring territorial integrity as an unamendable principle, while having an important symbolic and identity-forming function, can be overridden when confronted with strong political will and deep crises (as seen in Crimea).
- The Challenge of Constitutionalizing Secession: Examining the constitutions of the few countries that recognize a right to secede (such as Liechtenstein and Uzbekistan)

shows that this is usually conditional and limited to specific regions, not a general right. However, the theoretical confrontation between those who see this as reinforcing territorial integrity through blocking mechanisms (e.g., Norman) and those who view it as violating the constitutional normative order (e.g., Sunstein) persists.

- Legal Balancing: The case studies of Ukraine and Spain show that their constitutional courts have attempted to balance the right to self-determination with territorial integrity by invoking the rule of law and constitutional order. In Spain, the Constitutional Court, by annulling unilateral resolutions of the Catalan parliament, emphasized the necessity of following constitutional procedures for any change. In Ukraine, although legal solutions (such as constitutional amendment) have been proposed, political and international power has been the determining factor in practice.

5. Conclusions & Suggestions

The overall conclusion of the article is that guaranteeing the perpetuity of the principle of territorial integrity cannot be achieved through a purely legal path alone and requires complementary political-social measures. The most important proposed solutions are:

- Clarification of the Right to Self-Determination in Domestic Law: Clarifying that the right to self-determination primarily means participation in governance, not unilateral secession.
- Strengthening National Unity and Common Identity: Promoting a sense of national belonging and reinforcing the foundations of social solidarity among all groups and ethnicities.
- Expanding Genuine Autonomy and Positive Decentralization: Granting extensive and meaningful powers to regions within the framework of national sovereignty, in a way that reduces feelings of discrimination and deprivation.
- Guaranteeing Minority Rights: Establishing effective mechanisms to respect the cultural, linguistic, and religious rights of minorities to undermine the grounds for secessionist claims.

Ultimately, when political power (internal and external) merges with the claim to self-determination, the fragility of the constitution in preserving territorial integrity is revealed, and the legal order can be overshadowed by political realities.

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۲۳

شاپا الکترونیکی: ۲۵۳۸-۴۸۹۹

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

تضمین جاودانگی اصل تمامیت ارضی در تقابل با تجزیه طلبی و حق تعیین سرنوشت

احمد اعتماد نویسنده مسئول، استادیار گروه حقوق دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

رایانامه: Ahmad.etemad1358@pnu.ac.ir

جابر قاسمی استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

رایانامه: Drjghasemi2022@pnu.ac.ir

در باره مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	یکی از سازوکارهای حقوقی برای حفظ اصل بنیادین تمامیت ارضی، جاویدان ودائمی دانستن آن در قوانین اساسی است؛ به عبارت دیگر قوانین اساسی مبین اصول غیرقابل بازنگری در چارچوب نظریه اساسی سازی هستند. جاویدان دانستن چنین اصلی به معنای چالش ناپذیری آن نیست بلکه با اصول بنیادین دیگری مثل ادعاهای تجزیه طلبی که در قالب حق تعیین سرنوشت و دموکراسی ظهور پیدا می کند به چالش کشیده می شود. پرسش اصلی مقاله این است که چگونه می توان در تقابل ادعای تجزیه طلبی که گاه در قالب حق -ادعا مطرح می شود و حق تعیین سرنوشت، جاودانگی اصل تمامیت ارضی را تضمین کرد؟ فرضیه مقاله این است که اگرچه از منظر حقوقی صرف نظم حاکم بر قانون اساسی تضمین کننده جاودانگی اصل تمامیت ارضی است اما ارائه نظریات سیاسی و حاکم شدن سیاست بر قانون این اصل را از لحاظ عملی به چالش می کشد. روش پژوهش در این مقاله توصیفی-تحلیلی می باشد.
کلیدواژه‌ها: تمامیت ارضی، تجزیه طلبی، حق تعیین سرنوشت، اساسی سازی	
تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۹/۱۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۵/۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۶/۲۲ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۶/۳۱	

استناد به این مقاله: اعتماد، احمد و قاسمی، جابر (۱۴۰۴). تضمین جاودانگی اصل تمامیت ارضی در تقابل با تجزیه طلبی و حق تعیین

سرنوشت. سیاست جهانی، ۱۴(۲)، ۲۷۹-۳۰۴. doi: 10.22124/wp.2025.31838.3592

© نویسنده(گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

اگرچه تمام قوانین اساسی که درخود راجع به قلمرو ارضی اصولی دارند، حاوی غیرقابل بازنگری بودن یکپارچگی سرزمینی نمی باشند، با این وجود ذکر غیرقابل بازنگری بودن تمامیت ارضی به عنوان یک سازوکار حقوقی و هنجاری قانونی، ابزاری برای صیانت از این اصل درمقابل جدایی طلبی و ادعاهای تجزیه طلبانه در قالب حق - ادعا است. در بیان شروط غیرقابل اصلاح درقانون اساسی می توان اعتقاد داشت که این شروط عناصر ضروری و بنیادین افسانه مبانی قانون اساسی را مشخص می کند. به عبارت دیگر آنها مبین سیاست جمعی و فردی هستند که تحت عنوان ما مردم بیان می شود. اگر هنجارهای دائمی و جاویدان تصریح شده تغییر کند هویت جمعی و فردی که درقانون مجسم و ترسیم شده درهم شکسته می شود.

به گفته علمای علم سیاست و حقوقدانهای اساسی چند دلیل موجب اتخاذ چنین رویکردی در عالم سیاست و حقوق می گردد؛ اولاً: اگر پروسه ایجاد و اصلاح قانون اساسی در رقابت و ستیز برای اصلاحات ساختاری دموکراتیک باشد، در نهایت از این طریق مشروعیت خود را ایجاد می کند. ثانیاً: کارکردهای قوانین اساسی پس از درگیری و پس از اقتدارگرایی چنین انتظاری را ایجاد می کند که موجب صلح و آرامش در جامعه شود، به نحوی که موجب انتقال و گذار از ستیز به صلح و آرامش گردد، به همین خاطر به عنوان مثال قوانین اساسی بعد از دوره اقتدارگرایی موجبات تغییر رژیم سیاسی علیرغم غیر قابل اصلاح بودن را فراهم می کند. جدایی طلبی در قالب ادعای صرف و یا حق - ادعا نه تنها منجر به جدایی بخشی از سرزمین می گردد بلکه بخشی از ملت را هم از سرزمین جدا می کند و به همین دلیل هست که امروزه تجزیه ناپذیری و تمامیت ارضی به عنوان جنبه اجتماعی جمهوری ها محسوب شده و در قوانین اساسی به عنوان اصول غیرقابل اصلاح و جاویدان یاد می شود.

اولین چالشی که چنین اصلی را با مشکل مواجه می کند، اساسی سازی تجزیه طلبی در برخی از قوانین و یا حرکات تجزیه طلبانه با ادعای استقلال بر مبنای برخی نظریات حقوقی و سیاسی است و در همین زمینه می توان از دو نظر متفاوت با دلایل توجیهی مختلف نام برد؛ یکی معتقد به این هست که اساسی سازی تجزیه طلبی حافظ اصل تمامیت ارضی است و دیگری با دلایل توجیهی خاص معتقد به نقض تمامیت ارضی در اثر اساسی سازی تجزیه طلبی است لذا هر دو نظر اثرات خود بر اصل جاویدان و مستحکم تمامیت ارضی نشان می دهد که موضوع بخش عمده ای از مقاله حاضر است. چالش دیگری که اصل جاویدان تمامیت ارضی با آن مواجه است و باید در قالب راه حل های حقوقی و سیاسی تکلیف

آن برای جامعه سیاسی مشخص گردد، استناد به حق تعیین سرنوشت برای به نتیجه رساندن ادعاهای تجزیه طلبانه است و جای سوال وجود دارد که چطور باید از طریق مستندات حقوقی طوری عمل کرد که هم اصل تمامیت ارضی خدشه دار نگردد و هم شان حق تعیین سرنوشت محفوظ و تضمین گردد، لذا در بخش دیگری از این مقاله به رابطه تعادلی بین دو اصل پرداخته خواهد شد و در همین راستا ضمن بررسی دو نظریه مهم لیبرال ناسیونالیست و نظریه تعلق حقوق ارضی به ملت، آثار این دو نظر بر قضایای کریمه اوکراین و کاتالونیای اسپانیا را مورد بررسی قرار خواهیم داد و در نهایت با توجه به مطالب ارائه شده اقدام به نتیجه گیری خواهیم کرد.

براساس چالش های پیش روی اصل تمامیت ارضی، پرسش اصلی مقاله حاضر این است که چگونه می توان در تقابل ادعای تجزیه طلبی که گاه در قالب حق - ادعا مطرح می شود و حق تعیین سرنوشت، جاودانگی اصل تمامیت ارضی را تضمین و از آن صیانت کرد؟ با بررسی نظرات حقوقدانها و علمای علم سیاست و کسانی که در حوزه تجزیه طلبی و مسائل حقوق اساسی تحقیق می کنند و همچنین رویه های شکل گرفته در دادگاههای قانون اساسی فرضیه مقاله این است که اگرچه از منظر حقوقی صرف نظم حاکم بر قانون اساسی تضمین کننده جاودانگی اصل تمامیت ارضی است اما ارائه نظریات سیاسی و حاکم شدن سیاست بر قانون این اصل را از لحاظ عملی به چالش می کشد به نحوی که اصل تمامیت ارضی نتواند کارکرد قانونی خود را به عنوان یک اصل غیرقابل بازنگری و جاویدان انجام دهد. براساس مقالات، کتابهای حقوقی و سیاسی، آرای دادگاههای قانون اساسی و نظرات قضات در حوزه حقوق اساسی روش پژوهش در این مقاله توصیفی-تحلیلی و بر مبنای رویه های موجود در کشورهایی است که با بیشترین چالش از این نظر مواجه هستند.

۱. پیشینه پژوهش

در حوزه تضمین جاودانگی اصل تمامیت ارضی در نظامهای حقوقی - سیاسی دنیا نه تنها می توان از کشورهایی نام برد که در قانون اساسی خود به این اصل به عنوان اصلی خدشه ناپذیر و جاویدان یاد می کنند بلکه در سایر کشورها این اصل به عنوان یک اصل نانوشته مورد استناد قرار می گیرد، زیرا عدم تصریح به غیرقابل بازنگری بودن به معنای خدشه به این اصل در مقابل ادعاهای ناشی از تجزیه طلبی نیست. به همین مناسبت اگر چه در عرصه حقوق داخلی و خارجی تحقیقات و مطالعاتی پیرامون اصل تمامیت ارضی صورت گرفته ولی همه جوانب قضیه علی الخصوص استحکام و جاودانگی را مورد مطالعه قرار نداده اند. در زمینه موضوع مقاله حاضر تحقیقات متنوعی به صورت بررسی برخی ابعاد

قضیه صورت گرفته است؛ از جمله یوسف ملایی (۱۳۹۳) در مقاله ای تحت عنوان حق تعیین سرنوشت؛ از ادعای سیاسی تا مطالبه حقوقی، صرفاً به بررسی حق تعیین سرنوشت و ابعاد حقوقی سیاسی آن پرداخته است. ایشان به بررسی حق تعیین سرنوشت و مفهوم آن از جهات مختلف و همچنین نسل های سه گانه حق تعیین سرنوشت می پردازد و سپس ارتباط این اصل با تمامیت ارضی را هم بیان می دارد. آنچه در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته ابعاد بین المللی قضیه بوده که با بررسی نمونه های گوناگون از جمله در اوکراین همراه بوده است ولی با توجه به تخصص نویسندگان جنبه های حقوق اساسی آن کمتر مدنظر قرار گرفته است. همچنین توکل حبیب زاده و مصطفی منصوریان (۱۳۹۵) در مقاله ای تحت عنوان تحلیلی بر تغییر قانون اساسی خارج از تشریفات رسمی مصرح در آن، با تعریف تغییر غیر رسمی قانون اساسی معیارهای تغییر رسمی و غیر رسمی را بیان داشته اند. آنها عرف ها و رویه های سیاسی جدید، عدم بکارگیری قطعی مفاد قانون اساسی و تغییر کامل قانون اساسی ناشی از حق تعیین سرنوشت مردم را به عنوان راهکارهایی جهت تغییر غیررسمی و فراتر از چارچوب قانون اساسی دانسته اند. همچنین فردین مرادخانی (۱۴۰۰) در مقاله ای تحت عنوان تغییر غیر رسمی قانون اساسی، به بیان مبانی تغییر غیررسمی، تاثیر تغییر غیررسمی بر اصول تغییر ناپذیر قانون اساسی و روش های تغییر غیر رسمی قانون اساسی وحد و مرزهای تغییر در قانون اساسی پرداخته اند.

در عرصه حقوق خارجی بیشتر مقالات و کتابهایی که نوشته شده است مربوط به بحث تجزیه طلبی از منظر حقوق بین الملل است اما در سالهای اخیر که قضایایی مثل کریمه اوکراین و کاتالونیای اسپانیا مطرح شده ابعاد قضیه از حیث حقوق اساسی هم مطرح نظر قرار گرفته است. در این رابطه دیوید هلیجان (۲۰۱۴) در کتاب اساسی سازی تجزیه طلبی این موضوع را از حیث حقوق و قوانین اساسی هم مورد بررسی قرار می دهد و نظرات مربوط به این بحث از حیث قوانین اساسی داخلی و مباحث بین المللی قضیه را مطرح می کند. همچنین یانیو روزنای (۲۰۱۷) در کتاب اصلاحات اساسی خارج از چارچوب قانون اساسی راجع به ماهیت و محدودیت های اصلاح قانون اساسی به بحث می پردازد که تمامی مطالب ایشان بررسی نظریات و رویه های شکل گرفته در دادگاههای قانون اساسی و بررسی نمونه های رخ داده می باشد. همچنین سیلویا سوتو و یانیوروزنای (۲۰۱۵) در مقاله ای تحت عنوان قلمروی دائمی؟ بحران کریمه و تمامیت ارضی اوکراین، یک اصل (قاعده) اصلاح ناپذیر، به بررسی تغییر ناپذیری تمامیت ارضی به عنوان یک اصل در حقوق اساسی اوکراین می پردازد. ایشان در مقاله خود به موضوعاتی مثل ترتیبات و تمهیدات ارضی در قانون اساسی اوکراین، تمامیت ارضی بعنوان اصلی تغییر ناپذیر در قانون

اساسی اکراین، دادگاه قانون اساسی در مقام مدافع قلمروی کشور، کارکردهای اصلاح ناپذیری، اصلاح ناپذیری تمامیت ارضی و حاکمیت مردمی، تاثیر محدود و ریسک های اصلاح ناپذیری تمامیت ارضی اشاره می کند و در نهایت نتیجه گیری می کند که اصلاح ناپذیری تمامیت ارضی از دیگر اصول قانون اساسی که با شروطی دائمی از آنها پشتیبانی می شود، آسیب پذیرتر است. تهدیدهای داخلی (جریان های تجزیه طلب) و خارجی (انضمام با قدرت نظامی و به زور اسلحه) اصلاح ناپذیری را تهدید می کنند. اصلاح ناپذیری تمامیت ارضی، نمونه ای از شروط دائمی حمایتی است که تاثیر چندانی ندارند. در واقع، اصلاح ناپذیری تاثیر مستقیمی در شرایط بحرانی (بحران های معاصر) ندارد و در توانایی آن برای حل و فصل مسائل مربوط به تقسیم ناپذیری قلمروی کشورها، شک و شبهه های بسیاری وجود دارد. بحران کریمه محدودیت های تئوریک و حقوقی قانون اساسی، هنگامیکه با خواست مردمی برای داشتن حکومت مستقل روبرو می شود، را آشکار ساخت. آسیب شناسی عدم قطعیت نشان می دهد حقوق بین الملل و اساسی در رابطه با اصلاح ناپذیر ساختن اصل تمامیت ارضی در قانون اساسی، تاثیر چشم گیر و کارآمدی ندارند.

۲. قوانین اساسی و غیر قابل اصلاح بودن تمامیت ارضی

مطابق با اصل ۱۳۵ قانون اساسی اکراین، قانون اساسی کریمه و هیچ بنیان حقوقی دیگری نباید با حقوق کشور اکراین تناقض و ناسازگاری داشته باشند. در اوکراین بالاترین سطح در میان سلسله مراتب به آزادی ها و حقوق بشر، استقلال ملی و تمامیت ارضی که رسماً غیر قابل تغییر و اصلاح است مربوط می شود. ماده ۱۵۷ قانون اساسی سال ۱۹۹۶ با اصلاحات ۲۰۰۴ تصریح کرده است: "قانون اساسی اکراین اگر در راستای لغو، ممنوع یا محدود ساختن آزادی و حقوق شهروندان (بشر) باشد یا اگر در جهت نقض استقلال کشور یا تخطی از تمامیت ارضی اکراین باشد قابل اصلاح نمی باشد. در قانون اساسی قزاقستان مصوب ۱۹۹۵ با اصلاحات ۲۰۰۷ بند ۲ اصل ۹۱، قانون اساسی تاجیکستان ۱۹۹۴ با اصلاحات بعدی ۲۰۰۳ اصل ۱۰۰، قانون اساسی ماداگاسکار ۲۰۱۰ اصل ۱۶۳، قانون اساسی رواندا ۲۰۰۳ اصل ۱۹۳، قانون اساسی موزامبیک ۲۰۰۴ اصل ۲۹۲ تمامیت ارضی را در کنار اصول بنیادین دیگر از جمله وحدت ملی، موجودیت کشور، حاکمیت و استقلال غیر قابل بازنگری می دانند.

در نظامهای حقوقی که تصریح به غیر قابل بازنگری دانستن تمامیت ارضی نشده از جمله ایران و فرانسه می توان از جمهوری بودن نظام که یکی از پایه های اصولی و بنیادین حاکمیت ملت است، منع تجزیه طلبی را استنباط کرد؛ چراکه در حقوق اساسی مدرن، ملت در جمهوری نقش بارزتری دارد و به

همین خاطر است که جنبه اجتماعی جمهوری که همان ملت است بر جنبه سرزمینی بودن آن غلبه دارد. به عبارت دیگر جمهوری یک نهاد صرفاً سیاسی جدای از ملت به مثابه واقعیتی فرهنگی نیست و به گفته مائوریتسیو ویرولی ما امروزه با میهن دوستی جمهوری خواهانه سروکار داریم. (Viroli, 2015: 69) چنین بیانی نشان از این دارد که تجزیه طلبی منجر به تضعیف و از بین رفتن هویت ملی می شود. بنابراین مسئله اصلی فیزیک خارجی کشور نیست بلکه هویت است. از نظر اریک رینگمار، ارتباط بین تمامیت ارضی و هویت ملت را می توان بدین شکل بیان کرد که: "ارتباط میان قلمروی یک کشور و هویت آن از بسیاری جهات مشابه ارتباط میان هویت یک شخص و بدن اوست. هر چند بین این دو ارتباطی انکار نشدنی و آشکار وجود دارد اما شخصیت فردی یا جمعی ما همان بدن یا قلمروی ما نیست. انسان بدون بدن و کشور بدون قلمرو وجود واقعی ندارد. (Roznai 2017: 320) همچنین می توان از منظر دیگری هم این عقیده را بیان کرد که اگرچه توجیه وجود چنین اصولی دشوار است، اما می توان آن ها را تحت لوای حمایت از دولت متحد و ملی دانست: قلمرو، که بخش جدایی ناپذیر از حیات ملت است، حفاظت از آن هم تراز با بقای دولت می شود. (Hryhorii, & Tetiana, 2022: 122)

در همین راستا باید گفت که "اهداف شروط اصلاح ناپذیری، بیشتر نمادین هستند." اصلاح ناپذیری کارکرد نمادین، پرمعنی و فرهنگی بسیار مهمی دارد. این اصل ضمن اینکه یک اصل بنیادین در حقوق اساسی محسوب می شود به دو حالت ظهور پیدامی کند؛ یا به صورت علنی و صریح تمامیت ارضی جزء اصول اصلاح ناپذیر قرار می گیرد که در این صورت نظم قانون اساسی و نهادهای نظارتی، حافظ آن در مقابل تهدیدات احتمالی خواهند بود، یا اگر چنین اصلی به صراحت در قانون اساسی غیر قابل بازنگری اعلام نشده باشد، اهمیت اصل آنقدر بالاست که با استناد به جلوه نمادین آن و استناد به فراساختاری بودن قابل توجیه است؛ زیرا نقض تمامیت ارضی و حرکتهای جدایی طلبی مغایر با وحدت ملی است که موجب شکل گیری هویتی دیگر در کنار هویت ملی می گردد. از این مبنا که بگذریم برخی از متفکرین قائل به دکرین محدودیت ضمنی هستند؛ بدین معنا که بطور تلویحی از روح حاکم بر قانون اساسی می توان استنباط کرد که می توان این موارد را غیر قابل بازنگری دانست؛ یعنی علاوه بر محدودیتهایی که مرجع صالح برای اصلاح بطور صریح با آنها مواجه است، آنچه بنیان یک حکومت شناخته می شود نیز از تغییر و بازنگری مصون است. (Ghomamy And Mansourian, 2015: 117)

۳. چالش اساسی سازی تجزیه طلبی و اصلاح ناپذیری تمامیت ارضی

یکی از چالش‌هایی که اصل غیرقابل بازنگری تمامیت ارضی با آن مواجه می‌شود و موجب جاودانگی و یا نقض آن می‌گردد، اساسی سازی تجزیه طلبی است که این امر همراه با سوالات متعددی در نظام‌های حقوقی و سیاسی است که آیا قوانین اساسی در کنار تمامیت ارضی باید حاوی اصلی بنام حق تجزیه طلبی باشند؟ آیا ذکر آن در قانون اساسی موجب تقویت تمامیت ارضی می‌شود یا خیر موجب نقض و تضعیف یکپارچگی ارضی؟ آیا در سکوت قانون اساسی می‌توان چنین اصلی را با مبانی حقوقی برای گروه‌های تجزیه طلب توجیه کرد؟

۳-۱. وضعیت استثنایی سه کشور

اگر نگاهی به قوانین اساسی کشورها داشته باشیم تنها سه کشور در قانون اساسی خود تجزیه طلبی را اساسی سازی کرده‌اند. از جمله اصل ۲-۴ قانون اساسی لیختنشتاین به برخی جوامع مستقل تحت شرایط خاصی حق تجزیه طلبی اعطا کرده است. ماده ۷۴ قانون اساسی ازبکستان به جمهوری کاراکالپاکستان حق تجزیه طلبی را با برگزاری یک فراندوم ملی توسط مردم خود تفویض کرده است. اصل ۲۲۲ قانون اساسی سودان تصریح کرده که مردم سودان جنوبی می‌توانند فراندومی زیر نظر نهادهای بین‌المللی برگزار کنند تا در مورد تجزیه طلبی فراندوم عمومی برگزار شود. این قوانین اساسی از حق عمومی و کلی تجزیه طلبی حمایت نمی‌کنند، بلکه فقط برای برخی نهادها و مناطق خاص قائل به حق تجزیه طلبی مشروط هستند؛ چرا که اعطای حق تجزیه طلبی عمومی با اقتدار و برتری احکام قانون اساسی مغایر است؛ چون در صورت ارائه حق تجزیه طلبی عمومی، مردم مناطق مختلف می‌توانند با نادیده گرفتن احکام قانون اساسی اقدامات تجزیه طلبانه صورت دهند. اعطای چنین امتیاز انحصاری و ویژه‌ای ممکن است با یکپارچگی قوانین و متن ارجح قانون اساسی مغایرت داشته باشد.

۳-۲. تقابل دو نظریه وظیفه‌گرا و غایت‌گرا در توجیه حق تجزیه طلبی

دیوید هلیجان به نقل از لاورنس لول می‌نویسد: "این ادعا که یک قانون هرگز نباید فسخ شود، دیگر قدیمی شده است. هرچند مطمئن نیستم این امر هیچ‌گاه سودمند بوده است یا خیر." همچنین بنیامین آکرین با بدبینی در مورد فایده مقررات دائمی و همیشگی اظهار داشته: "اگر خواست و تقاضا برای ایجاد تغییر در قانون محکم، شدید و قوی باشد بعید است تنها به این علت که قانون اساسی ایجاد تغییر در فلان قانون یا اصل را مجاز ندانسته، مردم از برآورده شدن خواسته شان کوتاه بیایند." در حقیقت گفته

هانا آرنت نسخه به روز شده چنین تفکری است: "هنگام ایجاد تنش میان قدرت و حقوق، به ندرت حقوق پیروز نهایی خواهد بود." (Halijan, 2014: 63) یا از بعد فلسفه سیاسی و اخلاق تجزیه طلبی، کریستوفر ولمان به عنوان یک لیبرال دموکرات در کتاب تئوری تجزیه طلبی در قالب نظریه وظیفه گرا معتقد است که رد درخواست گروههای جدای طلب به معنای زیر پا گذاشتن حق تعیین سرنوشت گروه است. (Wellman, 2005: 36)

در طرف مقابل دیوید لافکوویتز اعتقاد به نظریه غایت گرا دارد و بر همین مبنا تشریح می کند که اگر چنین حقی به گروههای جدایی طلب داده شود و یا اینکه آنها در قالب حق تعیین سرنوشت یا شنیدن صدای خود از آن استفاده کنند چه پیامدی برای گروه و دولت مرکزی خواهد داشت. ایشان در توجیه نظریه خود از حقوق اخلاقی گروههای تجزیه طلب دفاع می کند و چنین بیان می دارد که به رسمیت نشناختن حق یک گروه برای تجزیه طلبی بنابه دلایل سیاسی و اقتصادی، انکار حق اخلاقی آنها نیست. به همین دلیل باور دارد که دولت مرکزی نباید به شیوه هایی برخورد نماید که حق تجزیه طلبی را به عنوان یک حق اخلاقی برای گروه های جدایی طلب از جانب آنها تجویز کند. (Lafkowitz, 2008: 494-496)

با مطالعه نظر ولمان و لافکوویتز باید گفت که هر چند هر دو نفر قائل به پذیرش جدایی طلبی هستند اما هر نوع جدایی طلبی را مشروع نمی دانند بلکه اگر منشا جدایی طلبی بی احترامی و نقض حقوق بنیادین یک گروه در حالت جمعی باشد و گروه توانایی تبدیل به یک دولت - ملت را داشته باشد، می پذیرند. از طرف دیگر مبنای نظرات هر دو برای توجیه نظریه تجزیه طلبی بایکدیگر تفاوت دارد؛ ولمان اعتقاد به جنبه سیاسی قضیه دارد اما لافکوویتز علاوه بر جنبه سیاسی، جنبه اخلاقی در قالب حق داشتن دولت دموکراتیک و حق عدم مداخله سیاسی نیز مدنظر قرار می دهد.

۳-۳. نظم وبی نظمی در تجزیه طلبی با استناد به چارچوب قانون اساسی

در توانایی قدرت برای ایجاد تغییر در اصول و قوانینی که طبق قانون غیر قابل تغییر هستند، برای نمونه انضمام به قلمروی کشوری دیگر با نیروی برگرفته از قدرت مردم به رغم غیرقانونی بودن این انضمام یا خواست محکم مردم برای غلبه بر اصلاح ناپذیری، هیچ شکی نیست و به همین خاطر دیوید هلیجان در کتاب خود تحت عنوان اساسی سازی تجزیه طلبی از عناوین نظم وبی نظمی استفاده می کند. از نقطه نظر قانونی این سوال کماکان وجود دارد که ایجاد تغییرات، از نظر هنجارهای قانون اساسی، اعتبار دارند یا خیر؟ آیا می توان از طریق روشهایی غیر از روشهای مندرج در قانون اساسی، قانون اساسی را اصلاح کرد؟ در مثال جالبی یانیو روزنای اصلاح ناپذیری تمامیت ارضی در مقابل تجزیه طلبی را به قفل در و

دزدی تشبیه می کند. قفل در نمی تواند مانع سرقت دزدی شود که به ابزارآلاتی مدرن برای شکستن آن مجهز است. قفل در حتی در مقابل آتش سوزی و چکش های حرفه ای نمی تواند از نابودی خودش جلوگیری کند. به عبارت دیگر، اگر با مردمی صادق روبرو باشیم، نیازی به کارگزاری قفل برای ایجاد امنیت نخواهیم داشت؛ زیرا دیگر نگرانی ای از بابت شکسته شدن قفل در و سرقت از خانه ها باقی نخواهد ماند. هر چند اگر خللی در کار قفل ایجاد شود، دزدان کوشا تلاش می کنند هر طور شده از فرصت ایجاد شده کمال بهره را ببرند. قفل در یک کارکرد روانی نیز دارد؛ به صاحب خانه اطمینان می دهد که خانه اش امن و حفاظت شده است. بطور مشابه، اصلاح ناپذیری تمامیت ارضی نیز نمی تواند مانع اقدامات فرا قانونی شود. اصلاح ناپذیری می کوشد مانع ایجاد وسوسه های غیر قانونی شود و همچنین باعث می شود کشور احساس خوبی در مورد شرایط و امنیتش داشته باشد. (Roznai,2017:260)

بنابراین در شرایط معمولی، اصلاح ناپذیری می تواند مانند چراغ قرمز پیش روی سیاستمداران باشد، اما در شرایط بحرانی اصلاح ناپذیری فقط تکه ای کاغذ است که سیاستمداران و نیروهای جدایی طلب می توانند آنرا نادیده بگیرند. پس باید به این نتیجه رسید که در برخی موارد منازعات بین دولت مرکزی و مناطق خودمختار به حدی می رسد که اصول حاکم بر قانون اساسی فدای مسائل سیاسی شده و در این مرحله است که حتی اساسی سازی نکردن حق تجزیه طلبی نمی تواند جلوی تجزیه طلبی گروههای خودمختار را بگیرد و به گفته برخی حقوقدانها، متون حقوقی حقوق اساسی در بازتاب واقعیت بیرونی به طور مفرطی ضعیفند و سیاست میل شدیدی به گریز از چارچوب بندی هایی دارد که از گذرگاه حقوق کوشش می شود بدان پای بند باشد. با دقت در متن قوانین اساسی و عمل بیرونی به افتراق و تمایز نسبتاً پایداری که میان ظاهر قانونی (رژیم حقوقی) و واقعیت سیاسی (رژیم سیاسی) هست پی می بریم. (Soltani,2023:106) از منظر دیگری برخی دیگر اعتقاد دارند که اگر چیزی سیاسی بوده و الزامی باشد، پس دلیل کافی وجود دارد که تصور کنیم این الزام قانونی است. (Maccallum,2004:398) همچنین برخی دیگر از حقوقدانها مساله مهم دیگر در اصلاح قانون اساسی را محیط جامعه می دانند؛ زیرا قانون اساسی در یک جامعه حضور و وجود دارد. قانون اساسی فقط یک ساختار نیست بلکه یک ابزار ارگانیک هم است و مفهوم قانون اساسی زنده به همین اشاره می کند. قانون اساسی یک درخت زنده و در حال رشد و تحول است و با پیشرفت های فرهنگی و فلسفی آن جامعه تحول می یابد و مانند یک انسان بنیانش باقی می ماند. یعنی اگر چهره و شکل ظاهر انسان از تولد و مرگ بارها تغییر می کند اما بنیان و چارچوب

او یکی است. قانون اساسی نیز چنین است و علی رغم تغییرات قرار نیست بنیاد و چارچوبش تغییر کند. (Moradkhani.2019:295)

۳-۴. اساسی سازی تجزیه طلبی؛ حافظ تمامیت ارضی یا ناقض آن

درباره ی فهم توجیهات نظری برای دفاع از حق تجزیه طلبی در قانون اساسی یک دولت دموکراتیک، هنوز هم سوالاتی وجود دارد که می بایست توسط هر سیاستمدار، وکیل، تاریخدان، اقتصاددان، جامعه شناس و هر نظریه پرداز اجتماعی منتقدی دنبال شود. آیا در درجه نخست، هیچ حق اساسی و بنیادینی مبنی بر تجزیه طلبی وجود دارد؟ آیا این حق باید یک طرفه و نامحدود باشد؟ ماهیت حقیقی حق اساسی تجزیه طلبی چیست؟ برای پاسخ به این سوالات از لحاظ نظری دو نظریه عمده درمقابل یکدیگر قرار می گیرند:

الف- حفظ تمامیت ارضی از طریق اساسی سازی تجزیه طلبی

برخلاف سان استاین و طرفداران او که راهکارهای دموکراتیک را بر اساسی سازی تجزیه طلبی ترجیح می دادند، فیلسوف هایی من جمله وین نرمن و دنیل وین استاک به نفع قانونی کردن حق تجزیه طلبی استدلال می کنند. آنها با استاین بر سر این نکته توافق دارند که در تجزیه طلبی از دولت های دموکراتیک می بایست اجتناب شود؛ چرا که آنها بر این باورند که غربی ترین دموکراسی ها " بطور معقولانه ای عادلانه " هستند. نرمن چنین می نویسد: اینجا مسأله این نیست که سیاست های تجزیه طلبانه برای آزادی و عدالت بد است بلکه مسأله این است از طریق مهندسی قانونی یک دولت چند ملیتی چه کار می توان کرد که با مشوق هایی رهبران اقلیت را از سیاست های تجزیه طلبانه دور کنیم. از نظر نرمن اعطای چنین حقی قانونی به عنوان ابزاری است که با آن تجزیه طلبان را به زور در قلمرو دولت دموکرات نگه می دارند. نرمن از مکانیسم های انسداد استفاده می کند؛ مکانیسم های انسدادی شامل تضمین حقوق اقلیت در یک دولت دموکراتیک و سرکوب وحشیانه ی رهبران تجزیه طلب اقلیت در دولت های غیر دموکراتیک و مستبد می باشد. از نظر ایشان شایع ترین مکانیسم انسداد نیازمند یک ابزار بسیار مهم می باشد که به احتمال زیاد دو سوم رای در فراندوم تجزیه طلبی است. احتیاج به بیشتر کردن رای آری در یک فراندوم تجزیه طلبی از یک اکثریت ساده، برای شناسایی جنبش های تجزیه طلبانه با حمایت زیر ۵۰ درصد مردمی برای ادامه مسیر تجزیه طلبی استفاده می شوند. نرمن در ذهن خود درمقابل تجزیه طلبی های مثبت، تجزیه طلبی های پوچ را در نظر دارد که آنها را اینطور رد می کند: " تجزیه طلبی هایی

که فاقد آرمان هستند. " (Banai, 2015: 613) ایشان در جهت دیگر اعتقاد دارند که بهتراست بجای نداشتن هیچ قانونی برای تجزیه طلبی، قوانین مشروط را داشته باشیم. بنابراین نظر ایشان بر این منطق استوار است که: " ما، حکومت مرکزی متمکن به شما تجزیه طلبان، حق قانونی تجزیه طلبی را داده ایم. اکنون که این حق را دارید، در یک دولت دموکراتیک تری نسبت به قبل زندگی می کنید و از حمایت حقوقی بهتری نسبت به قبل بهره مندید، بنابراین دلیل قانونی برای ترک دولت دموکراتیک ندارید."

ب- اساسی سازی تجزیه طلبی ناقض تمامیت ارضی

این دسته که طرفداران نظریه هنجاری هستند، نظم موجود در قانون اساسی که به نظم هنجاری معروف است را مبنای نظر خود قرار می دهند و اعتقاد دارند که اساسی سازی تجزیه طلبی نظم حاکم بر قانون اساسی که سازنده و موسس آن خود مردم هستند از بین خواهد برد، به نحوی که مناطقی که در صورت اساسی سازی تجزیه طلبی از چنین حق مشروطی برخوردار هستند به محض کمترین بی توجهی به خواسته های خود بر مبنای اصل حق تعیین سرنوشت خواستار جدایی از دولت مرکزی می گردند. بر همین اساس سان استاین به عنوان یکی از نظریه پردازان بحث تجزیه طلبی مخالف اساسی سازی حق تجزیه طلبی بخاطر خدشه دار کردن نظم هنجاری قانون اساسی و اصول بنیادین آن است. ایشان استدلال می کند، نواحی که از نظر اقتصادی غنی هستند همچون پادانیا در شمال ایتالیا و استان کانادایی البرتا ویا کاتالونیا در اسپانیا تلاش می کنند با عدم تامین منابع مالی مورد نیاز برای دولت مرکزی در جهت گسترش عدالت در شهروندان، از تلاش زیاد برای ایجاد یک دموکراسی سالم پرهیز کنند. برای استاین، هدف حکومت مشروطه توسعه مشارکت دموکراتیک بر مبنای سازش، همکاری و تعامل است. (Sunstein, 1991: 635)

در پاسخ به تجزیه طلبانی چون وین استاک، استاین، ضمن مشخص کردن تأثیرات مخرب اندیشه دموکراتیک قانونی کردن حق تجزیه به این نتیجه می رسد که موثرین راه برای مقابله با دغدغه های تجزیه طلبانه، عمدتاً اتکاء بر سازوکارهای داخلی است که بوسیله مشروطه خواهی از طریق ایجاد نظام فدرالی، بررسی و تجزیه و تحلیل مشکلات و از بین بردن تبعیض بین مناطق، تعادل ها، دفاع از حقوق شهروندی و آزادی های مدنی و بازنگری های قضایی تثبیت و ایجاد خواهد شد. (Sunstein, 2001: 350-)

(352)

۴. حق تعیین سرنوشت مردم و جاودانگی تمامیت ارضی

چالش دیگری که تمامیت ارضی و اصلاح ناپذیری آن و همچنین متعاقب آنها اساسی سازی نکردن تجزیه طلبی با آن مواجه است، چالش با حاکمیت مردم و حق تعیین سرنوشت است. هرچند رایج ترین رویکرد نظام های حقوقی در زمینه حق تعیین سرنوشت مردم این است که معمولاً این اصل در قانون اساسی مورد شناسایی قرار می گیرد اما بخاطر ابعاد سیاسی- حقوقی غامض آن، طریق ابراز و اعمال آن مشخص نمی شود؛ چراکه هیچ نظام حقوقی در صدد قانونمند کردن ابزاری و شیوه براندازی خود نیست (Habbibzadeh & Mansourian, 2016:100) و از این سکوت استفاده های ابزاری زیادی شده اما در اینجا این سوال مطرح می شود که بین حاکمیت و نظم قانون اساسی که بیانگر اصلاح ناپذیری تمامیت ارضی است و حق تعیین سرنوشت مردم کدامیک ارجحیت دارد؟ برای پاسخ به این سوال باید نظریات حاکم را مورد بررسی قرار داد.

۴-۱. نظریات مربوط به صاحبان حقوق ارضی

اگر چه قوانین اساسی در این رابطه ساکت هستند، اما تئوری های حقوقی که گاهی برای تضمین تمامیت ارضی در حقوق بین الملل که مبین جنبه بیرونی تمامیت است و گاهی برای توجیه حق تعیین سرنوشت در صحنه داخلی هم مورد استفاده قرار می گیرد، مبنایی برای حفظ تمامیت ارضی تلقی می شود. در این رابطه دو نظریه عمده در مقابل هم صف آرای می کند:

الف- نظریه لیبرال ناسیونالیست ها

حقوق ارضی عموماً به معنای داشتن کنترل قانونی- قضایی بر یک سرزمین جغرافیایی خاص و منابع طبیعی آن منطقه می باشد. دیوید میلر حق ارضی را مفهومی سه وجهی در نظر می گیرد: ۱- حق کنترل قضایی که شامل تنظیم و اجرای قوانین در منطقه ای خاص می باشد. ۲- حق کنترل منابع طبیعی یک منطقه که شامل کنترل و استفاده از منابع دسترسی پذیر در یک منطقه جغرافیایی خاص می باشد و ۳- حق کنترل جریان کالاها و مردم درون مرزهای یک منطقه جغرافیایی خاص. (Miller, 1998:62) توجیه لیبرال ناسیونالیستها برای اعطای جدایی طلبی به برداشت آنها نسبت به حق مردم و گروههای جدایی طلب در یک منطقه خاص که به عنوان اقلیتها معروف هستند، برمی گردد. پیروان دیدگاه های لیبرال ناسیونالیستی بر این باورند که میان حق تعیین سرنوشت ملکی و رضایت تک تک افراد یک جامعه رابطه تنگاتنگی وجود دارد. مهم ترین اعتقاد این گروه این است که همه مردم حق دارند دولت دلخواهشان را

برپا کنند؛ به عبارت دیگر مرزهای سیاسی باید مبین مرزهای فرهنگی باشد. همچنین عده ای از حقوقدانها از سکوت قوانین اساسی در مورد تجزیه طلبی با پیوند دادن آن با اصل حق تعیین سرنوشت آنرا توجیه می کنند؛ از جمله پروفیسور آلن پله و پروفیسور ژرژابی معتقدند که که حقوق بین الملل و اساسی در خصوص جدایی طلبی ساکت است و قاعده ای وجود ندارد که جدایی یکجانبه را مجاز یا ممنوع بداند به همین خاطر آنچه در حقوق اساسی و بین الملل ممنوع نشده باشد مجاز است. (Arashpoor & Shirani, 2014: 185)

ویل کلیمیکا معتقد است، عوامل فرهنگی و اجتماعی می توانند از طریق تحقق حق حاکمیت مستقل شخصی منجر به ایجاد حق انتخاب از میان امکانات و گزینه های مختلف و متعدد برای افراد یک جامعه شوند. بقای چنین فرهنگ جمعی تضمین شده نیست و درجایی که در خطر انحطاط یا اضمحلال قرار می گیرد باید برای حفاظت از آن اقدام کنیم. (Kymlica, 2016: 171) پیروان نظریات لیبرال ناسیونالیستی از نظر مفهومی بر این باورند که ارتباط تنگاتنگ و اجتناب ناپذیری میان پیوستگی افراد به ملیت و هویت فرهنگی شان و درخواست آنها برای کسب حکومت خودمختار و مستقل وجود دارد. از این رو کشورها برای برقراری عدالت و مقابله با رویکردهای تبعیض آمیز باید گروه های اقلیت ملی را در قلمروی ارضی کشور به رسمیت بشناسند و با آنها همکاری کنند. موضوع اصلی مورد توجه لیبرال ناسیونالیست ها آن است که هر ملیت در کنار ملت، نهاد ارضی و سیاسی جداگانه ای است. به همین خاطر لیبرال ناسیونالیست ها، با در نظر داشتن مشکلات تشخیص و تعیین دقیق حیطه ای که جز قلمروی ارضی ملیت های مختلف محسوب می شود، اصول مربوط به سرزمین اجدادی (Homeland) را تبیین کرده اند. افراد و ملیت ها، نسل به نسل، با انجام اعمالی در حیطه جغرافیای ای که در آن زندگی می کنند در طول زمان قلمروی ارضی شان را شکل می دهند، آنرا ارتقا می بخشند و بدین طریق سرزمین اجدادی شان را به قلمروی ارضی و جغرافیایی مشخصی که تحت کنترل شان است، تبدیل می کنند. (Capello, 2018: 142) با توجه به جمیع جهات نظریه مذکور حاوی این امر است که حق تعیین سرنوشت بر تمامیت ارضی غلبه داشته و ملیتهای مختلف که دارای حق خودمختاری هستند یا چنین حقی به آنها اعطا نشده ولی خود را در قالب اقلیت، خودمختار می دانند، حق جدایی از سرزمین ملی را دارند و از این طریق حق تعیین سرنوشت را نه مفهومی کلی و متعلق به ملت در نظر می گیرند و نه قلمرو ارضی را تابع قانون اساسی و موازین آن می دانند.

ب- نظریه تعلق حقوق ارضی به ملت

این نظریه با انتقاد از نظریه اول مفهومی مغایر با آن ارائه می دهد. پیشرفت های تحقیقاتی اخیر، در ارتباط با حقوق ارضی و صاحبان آن تئوری هایی را مطرح می کنند که ملهم از نظریات سیاسی دو فیلسوف نامدار، جان لاک و امانوئل کانت هستند. طبق نظریات لاک، نقش اقتدار سیاسی در ابتدا هماهنگ سازی و اجرای با ثبات حقوق است به گونه ای که هدف بزرگ مردمانی که وارد جامعه می شوند بهره مندی از دارایی شان در صلح و امنیت است. (Locke, 2013: 275) در حالیکه کانت معتقد است حفاظت از حقوق (از جمله حقوق مربوط به مالکیت و دارایی) نیازمند اقتداری سیاسی - قانونی است. هر دو تئوری مورد بررسی، از ارزش حق تعیین سرنوشت برای حل مشکلات مربوط به صاحبان اصلی حقوق ارضی بهره می برند. بنابراین مردمی که حق تعیین سرنوشت شان را دارند تنها مالک اصلی حقوق ارضی هستند؛ زیرا این حقوق موجب می شود که حکومت ها در واقع حکومت مشروع مردم بر مردم باشند. حق تعیین سرنوشت مردم، بعنوان صاحبان اصلی حقوق ارضی، بر این مبنا استوار است که مردم تنها کسانی هستند که نمایندگانشان حق اداره کشور را دارند. از این رو مردم از قدرت و اختیار قانونی الزام آور و مشروعی برخوردار می باشند که نوع و نحوه حکمرانی بر آنها را مشخص می کند. به همین خاطر هست که امروزه از پادشاهی و غیردموکراتیک ترین دولتها از نظر شکلی گرفته تا دموکراتیک ترین آنها، از جمهوری گرفته تا غیر جمهوری واز بسیط گرفته تا چندپارچه، حق حاکمیت را متعلق به مردم دانسته و آنها را صاحبان اصلی سرزمین و قلمرو معرفی می کنند. البته حاکمیت مردم و حق تعیین سرنوشت در قلمرو درونی در نظامهای حقوقی از نوع اجتماعی-فرهنگی است نه به معنای استقلال. (Khoubrouy-Pak, 2014: 306)

به نظر می رسد رویکرد حقوقی-سیاسی محور، که تئوری های معاصر از آن حمایت می کنند، شامل نظریات مختلفی است و هنگامی که تئوری های مختلف را در کنار هم مورد استفاده قرار می دهیم، مفهوم مردم تبدیل به مفهومی به نام مردم سیاسی (Political People) می شود. مردم سیاسی گروه بسیار بزرگی است که شامل افرادی می شود که به گروهی که بخشی از آن هستند، حس وابستگی مشترکی دارند. این حس مشترک سالیان متمادی است که نسبت به جامعه سیاسی ایجاد شده است و مفهوم ملت که جنبه سیاسی مفهوم مردم است را به عنوان صاحبان اصلی قلمرو سرزمینی نمودار می سازد. پس با توجه به نظریات جدید این مفهوم ملت است که به عنوان یک موجود انتزاعی سیاسی موجبات حس مشترک و حس میهن پرستی را نمودار می سازد، به نحوی که تمامیت ارضی حاصل تمامیت و یکپارچگی ملت

است. در راستای اعتبار دادن به اراده ملت است که برخی حقوقدانها اعتقاد دارند که هرگاه تزامم یا تعارضی بین تفسیرهای نهادهای مفسر قانون و رای صریح مردم پیش آید، عقل سیاسی حکم به تمکین از آرای عمومی خواهد کرد. (Gorji, 2021: 77)

دیدگاه و نظر عمومی بر این است که جدایی طلبان می توانند با برگزاری فراندوم در منطقه ای که در آن ساکن هستند، نظر اکثریت را در ارتباط با تجزیه طلبی جویا شوند. اگر در پی برگزاری فراندوم مشخص شود که اکثریت تمایل دیگری دارند، می توان برای رای گیری در ارتباط با این خواسته ها نیز فراندوم برگزار کرد ولی اگر اکثریت موافق با جدایی باشند، می توان روند تجزیه طلبی را پیش برد. روش ایده آل آن است که افراد آزادانه بتوانند صدا و سیاست های مورد نظرشان در ارتباط با قلمروی ارضی شان از طریق همه پرسی مشخص و آشکار کنند، به همین اعتبار است که تجزیه طلبان تمایل دارند برای طی مسیر قانونی از طریق فراندوم صدا را تبدیل به رای کنند. برای توجیه این نظریه می توان بیان کرد که موضوع حق تعیین سرنوشت مفهومی مردم محور است. این بدان معناست که با توجه به منشا این مفهوم، این حق می تواند به معنای خودمختاری در داخل یک دولت و یا به معنای ساختاری اتحادی با دولت مرکزی (فدرال) و یا می تواند به معنای جدایی از یک دولت نیز تفسیر شود. (Panahi & Shahri & Arabian & Gorji Azandriani, 2024: 193)

۵. حق تعیین سرنوشت و اصل غیرقابل اصلاح تمامیت ارضی اوکراین و اسپانیا

در اینجا می خواهیم به این سوال پاسخ دهیم که چطور باید بین حق تعیین سرنوشت که از لحاظ سیاسی مبنایی برای مشروعیت بخشیدن به تمایلات تجزیه طلبانه است از یک طرف و اصل تمامیت ارضی و اصلاح ناپذیری آن تعادل ایجاد کنیم؟ آیا باید در هر صورت ارجحیت را به حق تعیین سرنوشت مناطق خودمختار داد؟ آیا باید درهمه حال و حتی اگر اجحافات در حق مناطق خودمختار و اقلیتها صورت گیرد دولت مرکزی مانع فروپاشی اصل تمامیت ارضی و حتی اصلاح قانون اساسی گردد؟ و یا خیر راه حلی برای پایان دادن باید وجود داشته باشد که هردو شأن و منزلت خود در قانون اساسی را حفظ کنند؟ برای پاسخ باید رویه حقوقی - سیاسی کشورهای اوکراین در مورد جدایی کریمه و اسپانیا در مورد ادعای تجزیه طلبی کاتالونیا را مورد مطالعه قرار دهیم.

اگرچه قانون اساسی اوکراین، کریمه را بخشی جدایی ناپذیر از اوکراین دانسته است (ماده ۱۳۴)، و اشاره کرده قلمروی اوکراین جزء مرزهای فعلی کشور است و غضب نشدنی و تقسیم ناپذیر است (ماده ۲)، براساس اصل ۱۵۶ قانون اساسی هر نوع تجزیه طلبی و جدایی از سوی کریمه، ایجاد تغییر در قانون

اساسی از طریق رفتارندوم را الزامی می سازد. با این وجود مقررات اصلاح ناپذیری اکراین و نقش دادگاه قانون اساسی، بعنوان مدافع اصلاح ناپذیری، از لحاظ قانونی مانع از عملی شدن چنین برنامه هایی می شود، به نحوی که دو اصل حق تعیین سرنوشت که در قالب رفتارندوم عملی می شود و اصل اصلاح ناپذیری تمامیت ارضی در مقابل هم قرار می گیرند و در این میان دولت مرکزی حامی نظم هنجاری موجود در قانون اساسی است. برای حل این معما، سه راه حل در نظام حقوقی اکراین پیشنهاد شده که بازهم تاکنون هیچ کدام چندان رضایت بخش نبوده است به نحوی که موجب بازگرداندن کریمه به دولت اوکراین گردد. یک راه حل، وضع قانون اساسی جدید از طریق پروسه ای است که به هیچ وجه مقید به مفاد مقررات اصلاح ناپذیری نباشد؛ بدین معنا که قانون اساسی جدید شامل اصلی بنام غیرقابل اصلاح بودن اصل تمامیت ارضی نباشد. راه حل دوم (راه حل قانونی) اصلاح مقررات اصلاحی است. اصلاح ماده ۱۵۷ و حذف اصلاح ناپذیری تمامیت ارضی. سپس، در مرحله دوم، برگزاری رفتارندومی ملی برای بررسی امکان پذیر بودن تقسیم قلمروی کشور. این راه حلی امکان پذیر است؛ زیرا ماده ۱۵۷، همچون بسیاری از مقررات مربوط به اصلاح ناپذیری، از طریق اصلاح اصول مربوط به اصلاح، قابل تغییر است. چنین اقدامی از نقطه نظر فرمالیستی می تواند قانونی باشد.

در این راه حل کماکان دلیل اینکه به مردم اجازه ایجاد تغییر در قلمروی کشور داده نمی شود، مبهم است. در این رابطه از لحاظ تئوری و نه عملی و قانونی حقوقدانها قائل به نظریه دوافکتو (غیررسمی) هستند و آنرا به عنوان روشی برای به روز کردن قوانین اساسی ذکر می کنند؛ چون به نظر بسیاری از جامعه شناسان و نظریه پردازان جامعه شناسی حقوقی، قواعد حقوقی خصلتی ثابت و مداوم ندارند، اگر قاعده ای ناشی از گروه اجتماعی باشد نمی تواند بیشتر از خود گروه ثبات داشته باشد، بنابراین چون جوامع در حال گذار هستند و نسل ها پس از یکدیگر ظاهر می شوند باید سازوکاری وجود داشته باشد که قوانین اعم از قوانین اساسی وعادی به روز و منطبق با قواعد اجتماعی شوند، پس همان مردمی که به عنوان قوه موسس به قانون اساسی و اصول بنیادین آن رأی داده اند می توانند با خواست کلی خود این قانون اساسی را تغییر دهند. (Kaviani & Hosseini, 2017: 16) از این نظریه به نظریه تغییر قانون اساسی خارج از تشریفات رسمی مصرح در آن یا تغییر قانون اساسی مغایر با قانون اساسی^۱ یاد می شود. راه حل سوم این است که ابتدا یک رفتارندوم عمومی راجع به تغییر در قانون اساسی و از جمله اصول تغییر

¹ Unconstitutional constitution amendments

ناپذیر برگذار شود، پس از کسب موافقت مردم در همه پرسی بادر نظر گرفتن حق تعیین سرنوشت و عدم وجود اصول اصلاح ناپذیر، این امکان از طریق اصلاح قانون اساسی برای مناطق خودمختار در نظر گرفته شود که ابتدا یک فرماندوم ملی برگذار نمایند و پس از برگذاری فرماندوم ملی نظر دولت مرکزی برای جدایی مسالمت آمیز نه یکجانبه را جلب نمایند. دلیل فرماندوم عمومی مشخص است؛ زیرا مردم هر منطقه جزئی جدایی ناپذیر از یک کل بنام ملت هستند که سرزمین هم بنام آنها شکل گرفته است و جدایی بخشی از یک سرزمین به معنای جدایی بخشی از ملت است. به همین خاطر هست که برخی دیگر برای رهایی از این وضعیت، فدرالی شدن نظام سیاسی و برخی دیگر تمرکززدایی مثبت را مدنظر دارند. برای این دسته سؤالاتی مطرح شده که آیا مردم کریمه ویژگی مردمی که مستحق حق تعیین سرنوشت هستند را دارند؟ آیا این حق می تواند در قالب جدایی از اوکراین مطرح شود؟ تحت چه شرایطی جمعیت ساکن در کریمه به صورت قانونی می توانند از اوکراین جدا شوند؟ آن بخش از مردم کریمه که نمی خواهند جدا بشوند و صدایشان شنیده نمی شود چه وضعیتی پیدا می کنند؟ جامعه بین الملل و نظام حقوق اساسی چگونه می تواند مشروعیت فرماندوم کریمه را تایید کند؟ (Molaei, 2014:30)

در این رابطه موضع نهادهای رسمی از جمله دادگاه قانون اساسی احترام به اصل غیرقابل بازنگری و مستحکم تمامیت ارضی است. در شماری از آراء، دادگاه قانون اساسی اوکراین، اصل حمایت از تمامیت ارضی را هدف موجهی برای اعمال مفهوم «دموکراسی پویا» شناخته است. در رای مورخ ۱۶ ژوئیه ۲۰۱۹، در پرونده درخواست ۴۶ نماینده مجلس اوکراین درباره انطباق با قانون اساسی اوکراین (مشروعیت) قانون اوکراین «درباره محکومیت رژیم های تمامیت خواه کمونیستی و ناسیونال سوسیالیستی (نازی) در اوکراین و ممنوعیت تبلیغ نمادهای آنها» (بند ۱۱ از قسمت ۲ و بند ۱۴ از قسمت ۳ بندهای توجیهی)، دادگاه قانون اساسی اوکراین تصریح داشت: «...تشکیلات مسلح غیرقانونی از نمادهای رژیم کمونیستی برای مقابله با نمادهای دولتی اوکراین و ایده دولت مندی اوکراین، خلع اعتبار از ایده دموکراسی استفاده می کنند و خطری واقعی برای حقوق بشر، حاکمیت دولتی اوکراین و تمامیت ارضی آن به شمار می روند.» «...ستاره سرخ و دیگر نمادهای رژیم کمونیستی به طور گسترده در قلمروهای موقتاً اشغال شده اوکراین توسط نیروهای مسلح فدراسیون روسیه، تشکلهای مسلح غیرقانونی ایجاد، پشتیبانی و تأمین مالی شده توسط فدراسیون روسیه، و نیز نهادهای خودخوانده تحت کنترل فدراسیون روسیه به کار می روند که کارکردهای حکومتی را در این قلمروها غصب کرده اند و به همین دلیل، خطری واقعی برای حاکمیت دولتی اوکراین، تمامیت ارضی و نظام قانون اساسی دموکراتیک آن محسوب می شوند.»

در رای مورخ ۲۱ دسامبر ۲۰۲۱، شماره ۳-۲۰۲۱P، در پرونده درخواست ۴۷ نماینده مجلس اوکراین درباره انطباق با قانون اساسی اوکراین (مشروعیت) برخی از مفاد اصل ۶ قانون اوکراین «درباره پخش تلویزیونی و رادیویی»، و اصول ۱۵، ۱-۱۵، و ۲۶ قانون اوکراین «درباره سینما» (بند ۴ از قسمت ۲ و بند ۵ از قسمت ۱ بندهای توجیهی)، دادگاه قانون اساسی اوکراین اعلام کرد: «برای مدتی طولانی، فدراسیون روسیه سیاست دولتی غیردوستانه‌ای را در قبال اوکراین دنبال می‌کرد و در سال ۲۰۱۴ به‌طرز فاحشی حاکمیت دولتی و تمامیت ارضی اوکراین، هنجارهای حقوق بین‌الملل و تعهدات بین‌المللی خود را نقض کرد.» «با عنایت به این که از سال ۲۰۱۴ دولت اشغالگر به‌طور فاحشی هنجارهای حقوق بین‌الملل، حاکمیت دولتی و تمامیت ارضی اوکراین را نقض کرده، جمهوری خودمختار کریمه، شهر سواستوپول و برخی نواحی در استان‌های دونتسک و لوهانسک را به اشغال درآورده است و همچنین با توجه به تهدیداتی که اوکراین به عنوان قربانی سیاست تهاجمی دولت فدراسیون روسیه با آن روبروست، نهادهای مرکزی قوه مجریه اوکراین می‌توانند از اختیارات تصمیم‌گیری مناسب برخوردار باشند و تنظیم مقررات رویه ثبت افراد در فهرست اشخاص تهدیدکننده امنیت ملی، به‌ویژه از طریق تصویب آیین‌نامه‌های اجرایی را انجام دهند.» (Hryhorii, & Tetiana, 2022:124-125).

در طرف مقابل موضع نهادهای بین‌المللی از جمله شورای امنیت در چنین وضعیتی نشان دهنده نقص ساختاری این نهاد است؛ زیرا شورای امنیت بلافاصله پس از الحاق کریمه، پیش‌نویس قطعنامه ای (به پیشنهاد ایالات متحده) ارائه داد که در آن بر لزوم احترام به تمامیت ارضی اوکراین تاکید شده بود و نتیجه همه‌پرسی کریمه را نامعتبر می‌دانست. این پیش‌نویس تنها با یک وتو (روسیه) مواجه شد و به تصویب نرسید، اما مجمع عمومی سازمان ملل متحد در قطعنامه شماره ۶۸/۲۶۲ (۲۰۱۴) با اکثریت آراء به الحاق کریمه به روسیه موضع گرفته و آنرا غیرقانونی و ناقض تمامیت ارضی اوکراین اعلام کرد. این قطعنامه همچنین به صراحت تاکید داشت که تغییر وضعیت سیاسی کریمه بدون موافقت دولت مرکزی اوکراین و در شرایط حضور نیروهای نظامی خارجی، فاقد مشروعیت است و با قوانین بین‌المللی مغایرت دارد. (Dehghan Zargabad & Soleimanzadeh & Amini, 2025:264).

در مورد کاتالونیای اسپانیا دوگروه موافق و مخالف تجزیه طلبی در مقابل یکدیگر قرار می‌گیرند؛ مخالفین که طرفداران حکومت مرکزی هستند اعتقاد دارند که خودمختاری اعطا شده در اصل ۲ قانون اساسی به معنای تجزیه طلبی نیست و از طرف دیگر در برداشت از حق تعیین سرنوشت اعتقاد دارند که این حق به ملت اسپانیا تعلق دارد. در مقابل، جدایی طلبان هستند که با ایده دولت و ملت مستقل از اسپانیا

، افکارجدایی طلبی خود را در قالب حق بر تصمیم گیری یا حق تعیین سرنوشت توجیه می کنند به نحوی که همه پرسی های برگزار شده را یک همه پرسی الزام آور دانسته و از حکومت مرکزی خواهان به رسمیت شناختن آن به بهانه حق تعیین سرنوشت هستند. تقابل این دونظر دقیقاً تقابل نظریات لیبرال ناسیونالیستی در مقابل ایده ملت و انحصار حقوق ارضی به اوست.

اولین چیزی که در مورد کاتالونیا و سایر مناطقی از این دست مصداق دارد تعبیر سیاسی و استقلال گونه از خودمختاری محلی است. چنانچه نگاهی به قانون اساسی اسپانیا داشته باشیم نشان می دهد که خودمختاری اعطا شده، برای اداره بهتر مناطق ناهمگون بوده است نه برای حرکت به مسیری که با منطق خود قانون اساسی سازگاری ندارد؛ زیرا اصل ۱۳۷ قانون اساسی ذیل بخش ۸ تحت عنوان تشکیلات کشوری بیان می دارد که، کشور از نظر جغرافیایی و تشکیلات اداری به شهرها، استان ها و مناطق خودمختار تقسیم می شود. هریک از این واحدهای جغرافیایی در زمینه منافع خود از خودگردانی برخوردار هستند. دومین منبع، منشور اروپایی خودمختاری محلی مصوب ۱۹۸۵ است که از قدرت هنجاری مندرج در اصل ۹۳ قانون اساسی برخوردار است. منبع دیگر خودمختاری محلی، رویه قضایی دادگاه قانون اساسی اسپانیا است؛ از سال ۱۹۸۱ این دادگاه احکام مهمی راجع به خودمختاری محلی صادر نموده و تلاش کرده تا در شرایط بسیار دشوار به ایجاد تعادل بین دولت مرکزی و واحدهای خودمختار محلی بپردازد. برخی احکام صادره عبارتند از:

- قضاوت ۱۹۸۱/۴ مورخ ۲ فوریه ۱۹۸۱ که دادگاه، خودمختاری محلی را از اصول کلی سازماندهی سرزمینی دولت می داند. از نظر دادگاه، خودمختاری محلی در میان دیگر عناصر به معنای حق مشارکت واحدهای حکومت محلی، حاکمیت و تصمیم گیری در مورد موضوعاتی است که بر شهروندان محلی تاثیر گذار است.

- قضاوت ۱۹۸۲/۳۵ مورخ ۱۴ جولای ۱۹۸۲؛ خودمختاری محلی به عنوان اقتدار مقامات محلی به منظور شکل دهی و تنظیم سیاست های عمومی خاص خودشان بنیان نهاده شده است.

- قضاوت ۱۹۸۷/۲۷ مورخ ۲۷ فوریه ۱۹۸۷؛ خودمختاری محلی، الگویی از دولت مشروطه است. (Moreno, 2012: 606) پس با توجه به این موارد خودمختاری محلی بدین معناست که هر کدام از واحدهای اداری محلی بدون اینکه حق مداخله سیاسی در امور سایر واحدها داشته باشند، حق تصمیم گیری راجع به منافع، امور محلی، خدمات و رفاه حال شهروندان خود دارند. (Jackiewicz, 2012: 179)

- قضاوت ۲۴/۲۰۶ مورخ ۲۰ جولای ۲۰۰۶؛ خودمختاری محلی به عنوان تضمین حداقلی صیانت اساسی از ظرفیت تصمیم‌سازی محلی است.

عطش اقدامات تجزیه طلبانه از طریق مصوبات پارلمان کاتولونیا و ادعاهای رهبران این منطقه و عکس‌العمل‌های حکومت مرکزی اسپانیا علی‌الخصوص دادگاه قانون اساسی نمونه جالبی از تعادل حقوقی بین اصل تمامیت ارضی در تقابل با حق تعیین سرنوشت است؛ به عنوان مثال مصوبه ۱/۱۱ در محضر دادگاه قانون اساسی به عنوان بیانیه ای مغایر با قانون اساسی به چالش کشیده شده است. در این مصوبه عباراتی بکاربرده شده بود که نقض اصول مهم قانون اساسی بود از جمله مطابق با اصل (۲)۱ قانون اساسی، حاکمیت مستقل ملی به مردم اسپانیا تعلق دارد؛ زیرا قدرت دولت از خواست مردم ناشی می‌شود. همچنین حکم ۳۱/۲۰۱۰ مصوب ۲۸ ژوئن دادگاه قانون اساسی تصریح می‌کند که منظور از دولت - کشور اسپانیا، نه دولت مرکزی، بلکه دولتی - کشوری یکپارچه و متحد است که شامل تمام مناطق تحت قلمروی کشور اسپانیا، از جمله تمام مناطقی که دولت خودمختار دارند، می‌شود. از طرف دیگر مصوبه مذکور مغایر با اصل تجزیه ناپذیری ملت است؛ زیرا تفویض حاکمیت مستقل به مردم کاتالان، در واقع تفویض حق جدایی کاتالان از اسپانیا و تجزیه کشور و ملت اسپانیا است. همچنین مصوبه، ناقض اصل (۱)۱ قانون اساسی دانسته شده است؛ اصل مذکور و اصل (۱)۹ اشاره می‌کنند که کشور اسپانیا مبتنی بر تبعیت از قوانینی است که همه شهروندان و نهادهای کشور، متعهد به اجرای بند بند آن هستند. همچنین در نظر معترضین، فراندم‌های یک‌جانبه استقلال، موجبات نافرمانی در برابر اصل حاکمیت قانون و عدم وفاداری به قانون اساسی را فراهم می‌کند، چراکه مصوبه مغایر با اصل ۱۶۸ قانون اساسی است که نحوه اصلاح را در مواردی همچون قصد مردم کاتالان برای کسب حاکمیت مستقل، مشخص کرده است. از این رو هر تغییری در قانون اساسی کشور باید ابتدا به وسیله همه مردم اسپانیا مهر تأیید بگیرد و رأی و نظر بخشی از مردم اسپانیا برای ایجاد تغییر در قانون اساسی کفایت نمی‌کند.^۱ برای مقابله با استدلالهای دادگاه قانون اساسی و دور زدن آنها مصوبه ۱۱/۳۰۶ مورخ ۱۶ اکتبر ۲۰۱۶ پارلمان کاتالونیا؛ فراخوان برگزاری همه پرسی الزام آور استقلال به عنوان راهی برای عبور از تهدیدهای قانونی را تصویب کرد. در بخش ۱-۱-۱ پارلمان تصریح می‌کند که کاتالان‌ها از حق تعیین سرنوشت سلب ناشدنی برخوردارند. سپس فوراً به عنوان یک تصویر جدید به دولت کاتالان فرمان می‌دهد که فراندم الزام آور(نه

^۱STC 103/2008,FJ4

صرفاً مشورتی) در مورد استقلال را در سپتامبر ۲۰۱۷ به صورت یک سوال ساده در قالب بلی یا خیر ترتیب دهد که نیازمند مجوز دولت مرکزی نباشد. (Rocamora, 2017: 17-18) دادگاه قانون اساسی در حکم ۲۰۱۷/۲۴ مورخ ۱۰ می، بیان می‌کند که رفتار دوم‌های جوامع خودمختار چنانچه بر مبنای یک قانون بنیادین باشد و یا مجوز آن از سوی دولت مرکزی صادر شده باشد، امکان برگزاری دارد. با این استدلال رفتار دوم سال ۲۰۱۷ همانند موارد قبل باید از مسیرهای دموکراتیک موجود در قانون اساسی و رویه‌های سابق عبور نماید.^۱ آنچه در چنین روندی می‌توان مشاهده نمود این است که دادگاه قانون اساسی به طور کلی جدایی طلبی را قدغن نمی‌کند بلکه خواستار این است که نظم قانون اساسی باید حفظ گردد.

باید در نظر داشته باشیم که گاهی اوقات تغییر بخشی از قانون اساسی منجر به تغییر کل قانون اساسی می‌شود. (Häberle, 2000: 77-79) اغلب یکی از اهداف مردم هر کشوری حمایت از ساختار اساسی است که هویت قانون اساسی را ایجاد می‌کند. به همین اعتبار است که قانون اساسی تغییر پذیر است اما اسباب نابودی خودش را فراهم نمی‌کند. (Laurianne, 2022: 60) به همین لحاظ تمامی نظرات ارائه شده به همین مطلب ختم می‌شود که چون هویت قانون اساسی به هویت ملت پیوند خورده است که خود موسسان قانون اساسی هستند، لذا نابودی یک قانون اساسی به معنای نابودی هویت یک ملت است. در همین راستا بوده که حقوقدانها برای حمایت از قانون اساسی از بعد حقوقی، بعد فرهنگی هم مدنظر قرار داده‌اند که بیانگر ترویج و آشناسازی شهروندان با وظایف اساسی دولت و حقوق کلی ملت از جمله حق تعیین سرنوشت است. (Rahmatollahi & Agha Mohammad Aghaei, 2021: 161) به بیان دیگر معیار یک قانون اساسی خوب همان خوبی نتایجش است اما آدموند برک می‌گوید که نتایج خوب در قلمرو خطرناک امر سیاسی به سادگی قابل اندازه‌گیری نیستند. به همین دلیل است که نباید به سادگی و عجولانه در ترتیبات به ارث رسیده حکومت دست برد. وفاداری کورکورانه به قانون اساسی موجود لازم نیست، اما تغییر رادیکال نیز ممنوع است. (Loughlin, 2023: 133)

نتیجه‌گیری

با وجود اینکه دادگاههای قانون اساسی در مقابل تجزیه طلبی‌ها که با ادعای حق بر تجزیه و حق تعیین سرنوشت هم از لحاظ حقوقی و هم اخلاقی خود را محق می‌دانند، در بسیاری موارد به اصل تمامیت

^۱ برگرفته از مشروح مذاکرات دادگاه قانون اساسی به آدرس:

<http://www.tribunalconstitucional.es/jurisprudencia/paginas/STC24-2017.aspx>

ارضی به عنوان اصل جاودان و مستحکم استناد می کنند و حتی اگر این اصل در قانون اساسی ذکر نشده باشد آنرا یک اصل فراساختاری و نانوشته می دانند که بنیان دولت و قانون اساسی بر آن وابسته است و در این زمینه همراهی نهادهای فراملی منطقه ای و بین المللی هم با خود به همراه دارند ولی باز هم جدایی طلبی روی دیگر خود را نشان داده است و جدایی طلبان از جمله در کریمه از طریق تمسک به اصولی که با لعاب دموکراسی غسل داده شده اند اقدام به جدایی از سرزمین ملی می کنند. چنین تفکراتی نتیجه عدم درکی حقوقی از حق تعیین سرنوشت داخلی است و اینکه هنوز ابهام در مورد آن وجود دارد. در راستای جلوگیری از نقض اصل یکپارچگی سرزمینی و جاوان ماندن آن علاوه بر نظارت دادگاههای قانون اساسی به عنوان مهم ترین تضمین، نیاز به سازوکارهای دیگری احساس می شود. از جمله این سازوکارها می توان به اصلاح مشروط قانون اساسی برای ایجاد سازش با گروه اقلیت و تجزیه طلبان که خواهان شنیدن شدن صدای خود هستند، تبیین ابعاد و جوانب حق تعیین سرنوشت در حقوق داخلی کشورها به عنوان اصل زیربنایی دموکراسی و اذعان به اینکه جدایی یکجانبه به بهانه اعمال حق تعیین سرنوشت در حقوق اساسی و نظام بین الملل قدغن و غیرقانونی محسوب می شود، تضمین حقوق اقلیتها به نحوی که اقلیتی در کشور احساس اینکه اقلیت است و برچسب اقلیت را به همراه دارد که مورد ظلم اکثریت قرار گرفته از ضروریات جاودانگی تمامیت ارضی است که از طریق وحدت ملی و حس ناسیونالیستی و همچنین تقویت هویت ملی حاصل می شود، اساسی سازی آزادی عمل حکومتهای محلی و تبیین ابعاد و جوانب آن از سوی دولت مرکزی، تقویت جنبه اجتماعی ملت و حفظ پایه های وحدت ملی و همبستگی میان گروهها و اقوام اشاره نمود. از طرف دیگر با وجود تمام این تضمین ها موضوعی که امروزه نمی توان راه حل حقوقی قاطعی برای آن انتخاب کرد مساله تقدم قدرت ناشی از ادعای به حق بودن و حق تعیین سرنوشت بر حقوق ناشی از غیرقابل بازنگری بودن تمامیت ارضی بر مبنای نظم هنجاری اساسی خصوصاً زمانی که قدرت با قدرت خارجی عجین می شود می باشد؛ چرا که از لحاظ واقعیت سیاسی و عملی، قانون اساسی در مقابل هرادعایی از سوی مناطق خودمختار شکننده است و اصول حاکم بر آن دیگر صلابت گذشته ندارد و از طرف دیگر اصولی که خود مشروعیت شان از قانون اساسی می گیرند بر خود قانون اساسی غلبه پیدای می کنند که کریمه نمونه عملی بارز آن است. با این توضیح که نقض تمامیت ارضی اوکراین توسط کشور متجاوز، به عنوان یک اصل غیرقابل اصلاح در قانون اساسی آن، به وضوح نامشروع و غیرقانونی است. و بایستی تأکید کنیم که چنین تعدی فاحشی توسط یک نیروی بیرونی، به معنای خدشه دار کردن خود فرمول اصلاح ناپذیری نیست و مستلزم طرد

چنین فرمولی — نه در کلیت آن و نه در اجزای منفرد آن — در قانون اساسی اوکراین نیست. این صرفاً بدان معناست که می‌بایست اعتبار قانون اساسی اعاده گردد. با این حال، گزینهٔ مقابل، که به معنای کنار نهادن خودِ اصل تمامیت ارضی یا به رسمیت شناختن ماهیتی اظهاری (ساختگی) برای آن است، به منزله طرد و بی‌اعتبار کردنِ قانون اساسی خواهد بود. با این وجود و تلاش برای حفظ نظم حاکم بر قانون اساسی مواردی پیش می‌آید که اصول غیرقابل اصلاح مثل تمامیت ارضی نیروی الزام‌آور خود را از دست می‌دهند. بنابراین، باید بر لزوم عدم بزرگ‌نمایی نقش معناشناختی واژه‌های «ابدیت» و «اصلاح‌ناپذیری» تأکید کنیم؛ همچنین نباید تأثیر تنظیمی اصول غیرقابل اصلاح را بیش‌ازحد ارزیابی کنیم یا آن‌ها را نوعی درمان جامع برای حمایت از ارزش‌های معین بدانیم. اصول غیرقابل اصلاح می‌توانند در صورت وقوع تغییرات تحت شرایط یک انقلاب مشروطه (اعم از شکلی، یعنی از طریق وضع مقرراتی جدید؛ و غیرشکلی، از طریق تفسیری نوین از هنجارهای موجود) و تصویب یک قانون اساسی جدید اعم از آنکه رویه جاری رعایت شود یا خیر، اعتبار خود را از دست بدهند.

References

- Allezard, Laurianne, (2022). "Constitutional identity, identities and constitutionalism in Europe" *Hungarian Journal of Legal Studies*, Vol 63: Issue 1, 58-77.
- Arash Pour, Alireza and Shirani, Farnaz; (2014). "The Relationship between the Right to Self-Determination and Secessionism and Autonomy." *Quarterly Journal of International Relations Research*, First Period, No. 11, Spring, pp. 163-194. [In Persian].
- Bahreini, KhoBravy Pak, Mohammad Reza, (2013). *The Rights of People and Citizenship*. Tehran: Nashr va Pajooresh-e Shirazeh. [In Persian].
- Banai, Ayelet, (2015). "Territorial Conflict and Territorial Rights: The Crimean Question Reconsidered" *German Law Journal*, Vol. 16 No. 03, p608-630.
- Capello, Roberta, (2018). "Interpreting and understanding territorial identity" *Regional Science Policy and Practice* RSAI, DOI: 10.1111/rsp3.12166, p141-158.
- Dehghan Zargarabad, Hossein; Soleimanzadeh, Ahmad Reza; and Amini, Armin. (2025). "The Relationship between the Right to Self-Determination and the Principle of Territorial Integrity in the Practice of the United Nations Security Council." *Pajhoheshhaye Ravabete Beinolmelal (International Relations Research)*, 15(1), pp. 251-272. [In Persian].
- Ghamami, Seyed Mohammad Mehdi and Mansourian, Mostafa; (2015). "Guaranteeing the Limitations on Constitutional Amendment with Reflection on the Doctrine of Implicit Limitations." *Quarterly Journal of Public Law Knowledge*, Fourth Year, No. 11, pp. 111-128. [In Persian].

- Gorji Azandaryani, Ali Akbar, (2020). Revision of the Constitution. Tehran: Negah-e Moaser. [In Persian].
- Habibzadeh, Tavakol and Mansourian, Mostafa; (2016). "An Analysis of Changing the Constitution Outside its Express Formalities." Quarterly Journal of Public Law Knowledge, Fifth Year, No. 13, pp. 89-108. [In Persian].
- Häberle, Peter, (2000). The Constitutional State and Its Reform Requirements, Ratio Juris.
- Halijan, David, (2014). Constitutionalizing secession, Hart Publishing.
- Hryhorii, Berchenko & Tetiana, Slinko and Oleh, Horai, (2022). UNAMENDABLE PROVISIONS OF THE CONSTITUTION AND THE TERRITORIAL INTEGRITY OF UKRAINE, Access to Justice in Eastern Europe, 4-2-(17), 113-127.
- Jackiewicz, Andrzej, (2012). "The principle of unitarism, subsidiarity and decentralization as a constitutional basis of regional self-government of the republic of Poland" studies in logic, grammar and rhetoric, 31(44).
- Kaviani, Mohammad Hadi and Hosseini, Mohammad Javad; (2017). "Examining the Necessity or Non-Necessity of Constitutional Revision with the Emergence of New Generations." Quarterly Journal of Legal Scholars, Fifth Year, No. 12, pp. 5-22. [In Persian].
- Kymlicka, Will, (2016). Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights, translated by Ebrahim Eskafi. Tehran: Nashr-e Shirazeh-ye Ketab-e Ma. [In Persian].
- Lafkowitz, David, (2008). "On the foundation of right to political self-determination: secession, nonintervention, and democratic government" journal of social philosophy, vol. 39, No. 4, p492-511.
- Locke, John, (2013). Two Treatises of Government, translated by Farshad Shariat. Tehran: Negah-e Moaser. [In Persian].
- Loughlin, Martin, (2023). The Idea of Public Law, translated by Mohammad Rasekh. Tehran: Nashr-e Ney. [In Persian].
- McCallum, Gerald C., (2004). Political Philosophy, translated by Behrooz Jandaqi. Qom: Ketab-e Taha. [In Persian].
20. Miller, David, (1998). Secession and the principle of nationality, in M Moor (ed), National self determination and secession, Oxford, Oxford UP.
- Molaie, Yusuf; The Right to Self-Determination; (2014). "The Right to Self-Determination from a Political Claim to a Legal Demand." Quarterly Journal of Strategic Studies, Seventeenth Year, No. 3, pp. 7-33. [In Persian].
- Moreno, Angel Manuel, (2012). Local government in the member states of the European Union: a comparative legal perspective, Madrid: National Institute of Public Administration, Spain.
- Moradkhani, Fardin; (2019). "Informal Constitutional Change (Foundations, Instances and Approaches)." Quarterly Journal of Legal Research, No. 93, pp. 273-302. [In Persian].
- Panahi Shahri, Mohammad Reza, Arabiyan, Asghar, and Gorji Azandaryani, Ali Akbar. (2024). "The Congruence of Some Fundamental Rights with the Principle of Self-Determination." Comparative Studies in Jurisprudence, Law and Politics, 6(2), 190-205. [In Persian].
- Rahmatollahi, Hossein and Agha Mohammad Aghaei, Ehsan, (2021). A New Look at the Foundations of Public Law. Tehran: Sherkat-e Sahami-e Enteshar. [In Persian].

- Rocamora, Antoni Bayona, (2017). "The political future of Catalonia: the role of parliament" *Revista catalane de Deret public*, Issue 54, p17-18.
- Roznai, Yaniv, (2017). *Unconstitutional Constitutional Amendments: A Study of the Nature and Limits of Constitutional Amendment Powers* London: Oxford University Press.
- Soltani, Seyed Naser, (2023). *An Introduction to Unwritten Constitutional Law in Iran*. Tehran: Negah-e Moaser. [In Persian].
- Sunstein, Cass, (1991). "Constitutionalism and Secession" *The University of Chicago Law Review*, Vol. 58, No. 2, *Approaching Democracy: A New Legal Order for Eastern Europe*, p633-670.
- Sunstein, Cass, (2001). "Debate: should constitution protect the right to secede a reply to weinstock" *the journal of political philosophy*, vol 9, No 3, p350-355.
- Suteu, Silvia, (2017). "Eternity clauses in post-conflict and post-authoritarian constitution-making: promise and limits, *global constitutionalism* 6:1, p63-100.
- Viroli, Maurizio, (2015). *Republicanism*, translated by Hassan Afshar. Tehran: Nashr-e Markaz. [In Persian].
- Wellman, Christopher Heath, (2005). *A theory of secession*, Cambridge: Cambridge University Press.